

Analiza kazala u katekizmu fra Antuna Bačića *Istina katolicsanska iz 1732. godine*

Drahomira Gavranović, dgavrano@unizd.hr

Sveučilište u Zadru, Odjel za informacijske znanosti

Libellarium, IV, 2 (2011): 147 – 165.

UDK: 014.5:238.1(497.5)

Izvorni znanstveni rad

Sažetak

Cilj je rada analitički opisati kazalo u kontroverzijskom katekizmu fra Antuna Bačića *Istina katolicsanska iz 1732. godine* djelomično se koristeći metodologijom Hansa Wellisha primijenjenom na analizu kazala u inkunabulama i knjigama tiskanim od 16. do 18. stoljeća. Cilj je, također, pokazati da je dio hrvatskih autora i tiskara pratio trendove suvremenika te da su u knjige ugrađivali kazala držeći ih važnim informacijskim pomagalom koje olakšava korištenje sadržajem samoga djela.

Rad u prvom dijelu donosi kratak prikaz razvoja kazala kao informacijskog pomagala za snalaženje u knjigama, opisuju se njihova glavna obilježja te se osvrće na vrste kazala koja su se mogla pronaći u tiskanim knjigama. Drugi dio rada posvećen je samoj analizi kazala u navedenom katekizmu.

Doprinos je rada dvojak – po prvi put izrađena je dubinska analiza kazala neke knjige tiskane na hrvatskom jeziku u 18. stoljeću, čime se omogućuje potvrđivanje ili opovrgavanje zaključaka donesenih na temelju istraživanja ranih hebrejskih i latinskih rukopisa te francuskih i britanskih knjiga tiskanih od 16. do 18. stoljeća. Budući da se analiza u ovom radu temeljila na samo jednoj knjizi, ostavlja se mogućnost provedbe takvog tipa istraživanja na većem korpusu hrvatskih knjiga. Također, zaključci doneseni na temelju analize jedne knjige, kontroverzijskog katekizma iz 18. stoljeća, ne mogu se generalizirati.

KLJUČNE RIJEČI: indeksiranje – povijesni razvoj, hrvatski katekizam, razvoj kazala, kazala u hrvatskim knjigama.

1. Uvod

Kazalo je iznimno bitan dio tiskane knjige jer daje pregled svih pojmova kojima se neka knjiga bavi.¹ Prema Jelici Leščić „kazalo je stručni sustavni vodič do jednog dokumenta ili dokumenata (tiskanih, elektroničkih, mrežnih) koji se nalaze u zbirci dokumenata ili do pojmova koji su izvedeni iz zbirke dokumenata. Te jedinice ili izvedeni pojmovi zastupljeni su jedinicama u kazalu u pretraživom redoslijedu kao što je abecedni, kronološki, numerički. Temeljni je element kazala jedinica kazala koja se sastoji od elemenata za identifikaciju jedinice ili naziva (ključna riječ, ključni izraz, simbol) i elemenata pomoću kojih se jedinica kazala i građa koja je vezana uz određeni pojam mogu povezati – npr. broj stranice.“ (Leščić 2003: 60 – 61). J. Leščić navodi nekoliko vrsta kazala: opća kazala, predmetna kazala, kazala autora, kazala imena, kazala zemljopisnih naziva, kazala naslova te kazala brojeva i kodova (Leščić 2006: 65). Kazalo u kontroverznom katekizmu fra Antuna Bačića *Istina katolicsanska* iz 1732. pripada vrsti predmetnog kazala. Svaka predmetna jedinica u predmetnom kazalu sastoji se od predmetne odrednice, pododrednice i označitelja (ako su potrebni) te oznake mjesta. Prema J. Leščić, funkcija predmetnoga kazala istodobno je sintetička i sindetička, tj. ono i okuplja i povezuje. Pri izboru točnih predmetnih jedinica i njihovu stavljanju u međusobne odnose autor kazala treba nastojati uključiti sve one jedinice za koje smatra da bi ih korisnik želio dobiti kao odziv na svoj upit. „Da bi predmetno kazalo bilo učinkovito i udovoljilo potrebama onih koji traže predmetne informacije sadržane u dokumentu, jedinice kazala trebaju dopuštati različite korisničke pristupe. Dobro predmetno kazalo omogućava i dobre rezultate pretraživanja: ako su predmetne odrednice u kazalu prikladne, oznake mjesta točne, a upute jasne i potpune, kazalo će postići najveći mogući odziv jedinica relevantan za korisničko pitanje. Nedostaci predmetnoga kazala mogu biti: izostavljanje važećih predmetnih jedinica, raspršenost srodnih termina, netočne uputnice, pogreške u svim vrstama jedinica, predmetne jedinice ne vode do predmeta dokumenta, nespecifični označitelji.“ (Bernier, C. L., prema Leščić 2006: 66 – 67).

Stručna literatura uglavnom se slaže oko izvora podataka za predmetno kazalo. „Najsadržajniiji dijelovi“ indeksiranog teksta jesu: naslovi, podnaslovi, uvod, zaključak i ključne riječi. Naslovna stranica, posvete, popisi sadržaja, sinopsisi i sažeci na početku članaka ili poglavlja ne indeksiraju se, ali trebaju biti pregledani kao izvor mogućih korisnih podataka koji će se koristiti pri odabiru naziva za kazalo.

2. Definicije pojmova *kazalo* i *indeks*

2.1. Definicije u suvremenim rječnicima i enciklopedijama

U Anićevoj *Velikom rječniku hrvatskog jezika* nalazimo definicije pojmova *indeks*, *kazalo* i *sadržaj* u gotovo identičnom značenju. Prema Aniću, „kazalo je 1. Indeks, sadržaj,

registar 2. *lingv.* Uređen popis jezičnih jedinica preuzetih iz kojeg izvora koje pripadaju istom razredu obavijesnih elemenata 3. *inform.*, v. direktorij" (Anić 2009: 563). Riječ *indeks* ima sedam značenja. Za potrebe ovog rada najprimjerenije je ono pod brojem 2, a glasi: „a. popis, sadržaj, registar imena, cijena i sl. b. popis mjesta (stranica, poglavlja) u nekom tekstu gdje se javljaju određene riječi ili izrazi [*~pojmovi*]; kazalo" (Isto: 437). U ovoj se definiciji javlja ona značajka kazala čija se svrha precizno iskazuje u publikacijama koje ga sadrže – svrha je kazala „ukazivati" na točno mjesto [stranicu, poglavlje] na kojem se javlja određeni pojam. U navedenoj definiciji *kazala* te karakteristike nema. Za pojam *sadržaj* nalazimo sljedeću definiciju (pod brojem 4): „Sadržaj popis dijelova ili poglavlja knjige s naznakom strana; kazalo" (Isto: 1365). U posljednjem primjeru jasno je vidljivo zamjenjivanje i ispreplitanje značenja riječi *indeks*, *sadržaj* i *kazalo*, do čega je moglo doći zbog prevođenja riječi *indeks* i riječju *kazalo* i riječju *sadržaj* ili pak samom riječju *indeks*, koja je sama po sebi višeznačna. Usporedbe radi, jedna od definicija pojma indeks (eng. *index*) u trećem izdanju rječnika *The Penguin English Dictionary* glasi: „a) abecedni popis/lista imena, tema itd. spomenutih u tiskanom djelu s uputom na broj stranice ili brojeve gdje se pojam pojavljuje. b) = CARD INDEX (*katalog na listićima*). c) bilo koji sistematizirani vodič ili popis za pomoć pri korištenju referenci, npr. katalog publikacija/izdanja" (*The Penguin English Dictionary* 2007: 653). Za razliku od Anićeve definicije, definicija iz engleskog rječnika naglašava pojavu kazala/indeksa u tiskanim publikacijama i definira ga kao popis složen abecednim redom.

Još jedna natuknica iz novijeg višejezičnog rječnika potvrđuje tezu o neujednačenom prevođenju riječi *kazalo*, tj. *index*. U *Osmojezičnom enciklopedijskom rječniku* koji pored polaznog hrvatskog jezika sadrži i ruski, engleski, njemački, francuski, talijanski, španjolski i latinski, vidljivo je prevođenje riječi i kao *kazalo* *sadržaja*, ali i u značenju popisa ili *kazala* na kraju knjige. Natuknica glasi: „[K1157] *kazalo sn* (indeks). r; e table of contents, index s; nj Index *sm*, Anzeiger *sm*, f index *sm*, t indice *sm*, sum-mario *sm*, elenco *sm*, lista *sf*; š indice *sm*, tabla de materias; l index *sm*" (OER, II, 38, 1995: 593).

U *Rječniku stranih riječi* nalazimo šest značenja riječi *indeks*. Dva značenja (1 i 2) primjerena su temi ovoga rada: „indeks *m* (*gen. mn* indeksa) 1. ono što ukazuje (indicira) na što u razvoju ili u odnosu na što drugo 2. popis, kazalo, sadržaj, registar imena, cijena i sl." (Anić – Goldstein 1999: 582). Radi nadopune rječničkih definicija, uvodimo jednu enciklopedijsku natuknicu iz *Hrvatske enciklopedije* koja uz *kazalo* navodi i pojam *direktorij* te ga vezuje samo uz informatiku i računalstvo. Definicija *kazala* glasi: „popis – datoteka pohranjen na magnetnom ili optičkom disku, disketi i sl. Sadrži osnovne podatke i upute za pristup datotekama, a služi sa njihovu organizaciju i grupiranje radi lakšeg pronalaženja" (2003: 592). Prema toj definiciji mogli bismo zaključiti da se riječ *kazalo* više ne koristi za imenovanje abecednog popisa osobnih imena, naziva mjesta ili općih pojmova koji se spominju u nekoj knjizi (bilo tiskanoj ili elektroničkoj) i koji upućuju na stranicu (tj. mjesto) na kojem se nalazi

pojam spomenut u kazalu. Upravo iz razloga pogrešnog upućivanja uputno je navedenu definiciju zanemariti. U prethodnici navedene enciklopedije, *Općoj enciklopediji Jugoslavenskog leksikografskog zavoda*, u izdanju iz 1978. godine upućuje se s natuknice *kazalo* na natuknicu *indeks*, a potomju se potom definira kao „(lat. index.: prokazivač; kažiprst). 1. Popis, kazalo, registar, npr. popis imena, predmeta, obrađenih pojmova na kraju knjige“ (1978, 4: 330; 1977, 3: 587), iz čega proizlazi da je pojam *kazalo* zamjenjiv pojmom *indeks*. *Hrvatska enciklopedija* pojam *indeks* definira drukčije: „1. Popis, kazalo, sadržaj. Sustavno, najčešće abecednim redom sastavljen popis ili tablica imena osoba, naziva predmeta, tema, mjesta i sl. spominjanih u knjizi, nizu, dokumentu, katalogu, bibliografiji, smještenih u nekoj zbirci, na polici ili u knjižnici te strojno čitljivu katalogu i bibliografskim bazama podataka. Upućuje na njihovo mjesto i omogućuje njihovo pronalaženje ili prepoznavanje, obično iskazanim brojem stranice (ili odjeljka, poglavlja), sekcije, jedinice ili kakvom drugom prikladnom oznakom. Prvi popisi najstarijih knjižnica, preteča – kataloga, ponekad su se nazivali indeksima.“ (2003, 5: 72).

Iz svih navedenih primjera razvidna je neujednačenost definicija, kao i miješanje triju pojmova: *kazalo*, *indeks* i *sadržaj*.

2.2. Definicije u stručnoj literaturi

Hans Wellisch obradio je u članku „‘Index’: the word, its history, meanings and usages“ povijest, značenja i uporabu riječi *index* (1983: 147 – 151). Istražujući porijeklo riječi, Wellisch je pregledao rječnike latinskog jezika i pronašao nekoliko definicija koje vrijede i danas. Npr. *indeks* označava bilo kakav indikator, znak, token ili marker; osobu koja nešto ukazuje ili ističe (otkud se razvilo značenje onoga koji odaje tajnu, izdaje nekoga); naslov privezan uz svitak koji sadrži naslov knjige; sažetak knjige ili njezin sadržaj; popis ili katalog knjiga (Isto: 147). Wellisch također napominje da je prije samoga izuma tiska jako malo rukopisnih knjiga imalo *kazala* u današnjem smislu riječi. Razlozi tomu leže u izostanku numeracije na svitcima, ali i u rukopisnim kodeksima. Nadalje, knjige su se prepisivale rukom i rijetko su postojale dvije identične knjige. *Kazalo* se stoga moglo izraditi prema poglavljima ili paragrafima, ali ne i prema točnim stranicama. Tek izumom tiska knjiga dobiva (među ostalim) numeraciju i identičnost primjeraka koje se moglo i indeksirati. Terminološki, problema je bilo i sa zamjenjivanjem značenja riječi *tablica sadržaja* (*table*) i *kazalo* (*index*). Danas se uglavnom *sadržaj* donosi na početku knjige (iako to nije pravilo), a *kazalo* na kraju.

Najkorisniju definiciju *kazala* za ovaj rad dala je Nancy Mulvany, a sama definicija preuzeta je od G. Normana Knighta. *Kazalo* je, prema Knightu, sistematizirani vodič do položaja (lokacije) riječi, koncepta ili nekog drugog elementa u knjizi, časopisu ili nekoj drugoj publikaciji. *Kazalo* se sastoji od popisa pojmova koji nisu složeni redosljedom pojavljivanja u publikaciji, već po nekom drugom redu (npr. abecedno) odabranom da bi se korisnicima omogućio brz pronalazak željenog pojma, skupa s

uputom gdje se koji element nalazi (Knight; prema Mulvany 1994: 4). Sama Nancy Mulvany predlaže definiciju kazala kao strukturirane sekvence – proizašle iz temeljite i potpune analize teksta – sintetiziranih pristupnica svim informacijama sadržanim u tekstu. Strukturirani raspored kazala omogućuje korisnicima učinkovito lociranje i pronalaženje informacija (Isto).

2.3. Poimanje kazala u Bačićevu katekizmu

Na probleme neujednačenosti terminologije nailazimo i u starijim rječnicima hrvatskog jezika. Habdelić u *Dictionaru* iz 1670. godine bilježi riječ *Index, cis, m.* kao latinsku riječ, a hrvatski je prijevod *czegar*. U *Gazophylaciumu* Ivana Belostenca iz 1740. godine nalazimo riječ *Kazilo* ili *kazalo, kazěcz. Czegar. Index, cis, exangelus*, li. 2. *kazilo*, kô vure zunchene ka e. *Gnomon, is, umbilicus folis*. Belostenec, kao i ranije Habdelić, u svojim natuknicama uz latinski pojam *index* navodi i hrvatski prijevod *czegar*.

U Broz-Ivekovićevu rječniku *Kázalo* je „na početku ili svršetku knjiga da se može naći na kojoj je što strani; Inhaltsverzeichnis, Index. – Kazalo evanjelja nedjeljnih. J. Matović. Kazalo oniju stvari koje se u ovoj knjižici nahode. M. A. Reljković. ARJ. IV. 900 b.“ (Broz-Iveković 1901: 520). Premda je Broz-Ivekovićev rječnik nastao nakon Bačićeva katekizma, ovjerenost pojma u Reljkovićevu djelu iz 18. stoljeća dopušta nam koristiti se navedenom definicijom u ovome kontekstu. Dragutin Parčić u trećem izdanju svoga hrvatsko-talijanskog rječnika iz 1901. spominje samo 2 značenja riječi *kazalo*, i to uz naznaku da se prvo značenje „Kazalo, a, n. 1) indice (*de' libri*)“ (Parčić, 1901: 329) odnosi isključivo na knjigu. Parčićeva definicija nije nužna za potvrdu uporabe pojma *kazalo* za dio knjige, iako ona pokazuje da se značenje te riječi nastavlja i krajem 19. te početkom 20. st.

Kratkom analizom definicija u starim hrvatskim rječnicima ne rješava se „problem“ koji nalazimo u katekizmu Antuna Bačića. Naime umjesto riječi *kazalo*, indeks ili *czegar* ispred popisa pojmova koji se nalaze u knjizi navedena je riječ *Zabillixegnie*. Analizom definicija u starim, ali i suvremenim hrvatskim rječnicima, ne nalazimo potvrdu oblika riječi *Zabillixegnie* sa značenjem kazala ili indeksa ili sadržaja.

Iz tog razloga važno je ispitati i značenje pojma *zabilježiti*. Hrvatski jezični portal donosi definicije pojma *zabilježiti* u značenju „1. (što) zapisati sažeto ono što je rečeno ili kao podatak ono što je viđeno; zapisati radi podsjećanja“.

Anić prepoznaje tri značenja riječi *zabilježiti* „(što, se) 1. (što) zapisati sažeto ono što je rečeno ili kao podatak ono što je viđeno; zapisati radi podsjećanja 2. (se) upisati se, unijeti svoje ime (u popis i sl.) 3. v. bilježiti.“ (Anić 2009: 1770). Pregledom 3. značenja, tj. glagola *bilježiti* na Hrvatskom jezičnom portalu, dolazimo do definicije: 1. zapisivati, upisivati bilješke; obilježavati, označavati. Usporedbom značenja pojma *zabilježiti* s pojmovima *kazalo* ili indeks postaje vidljivo da se oni preklapaju u jednom važnom dijelu, a to je sažeto bilježenje, obilježavanje, označavanje onoga o čemu se

govori, u našem slučaju – u knjizi. Dodavanjem stranica, tj. preciznog mjesta na kojem se o nečemu govori u knjizi, dobivamo potpuno objašnjenje Bačićeva „naziva“ kazala – *Zabillixegnie*, koje dostaje za nastavak i analizu sadržaja Bačićeva *Zabillixegniea*.

3. Najstarija kazala u tiskanim knjigama

Kada se govori o najstarijim kazalima u knjigama, najčešće se misli na najstarija kazala u tiskanim knjigama ili inkunabulama. I na rukopisnim knjigama provedeno je nekoliko istraživanja (Witty 1965; Hass Weinberg 1999, 2001; Wellisch 1978, 1994; Cornog 1983) kojima je dokazano postojanje kazala i u njima, i to onima religijskog (tzv. biblijske konkordance), farmakološkog i pravnog sadržaja. Iz današnje perspektive, konkordance se ne smatraju pravim kazalima, no za 9., 10. ili 12. stoljeće to je vrlo napredna tehnika oblikovanja sadržaja rukopisne knjige. Wellisch (1986: 76) navodi da se kazalo u rukopisnoj knjizi moglo rijetko pronaći i u tom se slučaju radilo o kazalu koje je izradio vlasnik knjige kako bi se sam lakše u njoj snalazio. U istom članku navodi primjere knjiga u kojima su se rukom na marginama, upotrebom posebnih znakova, označivala važnija mjesta. Na taj je način čitatelj lako mogao doći do željenog sadržaja (Wellisch 1986: 77). Francis Witty (1965) također govori o marginama kao mjestu gdje su se u starim knjigama mogli naći sažetci ili pojmovi iz kazala, no, prema njegovim riječima, pojmovi na marginama količinski ne predstavljaju dovoljan broj riječi da bi se mogli mjeriti s pravim kazalima. Postoje i rukopisne knjige koje u kazalu imaju samo one pojmove koji su zabilježeni na marginama (Witty 1965: 146 – 147). Kazala u starim knjigama oblikovana su unutar jednog do tri stupca i doista se ne mogu generalizirati i donositi zaključci što je uvjetovalo takvo oblikovanje (Witty 1965: 147). Još uvijek se pretpostavlja da je prvo tiskano kazalo u djelu sv. Augustina *De arte praedicandi* (*De doctrina Christiana*, 4. dio) koje je tiskano oko 1460. u Mainzu, u tiskari Fusta i Schoeffera, na istom tiskarskom stroju koji je proizveo Gutenbergovu Bibliju. Isto djelo nalazi se u tiskarskom katalogu iz 1466. tiskara Mentelina iz Strassbourga. Točna godina nastanka Augustinova djela ne može se sa sigurnošću utvrditi. Kasnija istraživanja provedena na toj knjizi ukazuju da je najvjerojatnije Fust tiskao navedeno djelo, a da je Mentelin u potpunosti prekopirao Fustov primjerak Augustinova djela (Wellisch 1986: 74). S obzirom na nemogućnost preciznog datiranja Augustinova kazala, Wellisch navodi da je prvo precizno datirano kazalo ono u knjizi španjolskog biskupa Rodriga de Zamore *Speculum vitae humanae*. Knjiga je objavljena u Rimu 1468., a tiskana je kod Sweynheyma & Pannartza na 6 stranica (Isto: 80). U natuknici o indeksiranju objavljenoj 1994. u knjizi *Encyclopedia of library history* isti autor tvrdi da je abecedno kazalo ipak nastalo u 4. stoljeću i da je to zbirka izreka grčkih crkvenih otaca pod nazivom *Apothegmata* (Hass Weinberg 2004: 126). Bella Hass Weinberg ne želi potvrditi tu informaciju, već tvrdi da su prva prava kazala zastupljenija u religijskoj literaturi, točnije u masoretskom tekstu hebrejske Biblije, te njih smatra najstarijim kazalima. Hebrejska Biblija koju spominje Hass Weinberg datira

se u 9. stoljeće (Isto : 127). I Hass Weinberg pravi veliku razliku između konkordanci ili popisa riječi i pravih kazala. Detaljnija analiza kazala u religijskim knjigama može se naći u njezinim člancima „Indexes and religion: reflections on research in the history of indexes“ iz 1999. te „Index structures in early Hebrew Biblical word lists: Preludes to the first Latin concordances“ iz 2001.

Ovaj kratki prikaz istraživanja kazala u starim knjigama donosi samo nekoliko primjera i zaključaka, a izdvojeni su samo oni koji mogu poslužiti za usporedbu u ovome radu, budući da tema rada nije prikaz detaljne i precizne povijesti razvoja kazala.

4. Kontroverzijski katekizam *Istina katolicsanska* fra Antuna Bačića

Riječ *katekizam* potječe iz latinskog jezika, i to iz prijevoda Vulgate. „Pod klasičnim se pojmom katekizma podrazumijeva knjiga koja kratkim sadržajem, sustavno i sažeto, obično metodom pitanja i odgovora, iznosi pouku o vjeri za djecu i odrasle te služi kao sigurni temelj i putokaz za naviještanje vjere, kako vjeroučeniku tako i vjeroučitelju. Katekizam je, dakle, službena vjeronaučna knjiga Crkve čiji sadržaj pruža kvantitativno i kvalitativno potpun nauk Crkve, odobren od mjerodavne crkvene vlasti.“ (Jakšić 1995: 9). Grčki glagol poučavati (u svom prvotnom značenju: jeka, odjekivati prema nekome) vrlo se različito prevodio. Uz latinski *audire* i *erudire*, u Vulgati nalazimo i riječi *instruere* te *catechizare*. Tu se, dakle, pod katekizmom misli na usmeno poučavanje čiji se naziv može izraziti imenicom ili glagolom. Riječ katekizam vjerojatno je tvorina sjevernoafričkog, crkvenolatinskog jezika, kao temelj za kasnogrčki *katehizein*.

Iako je katekizam imao svoje pretke davno prije Martina Luthera, ipak je on bio taj koji je prvi knjigu koja sustavno iznosi vjerske istine i kršćanske pouke nazvao katekizmom (Isto: 10 – 11). Od Tridentinskog koncila katekizam u Katoličkoj crkvi postaje norma i sigurnost ispravnog naviještanja vjere i vodilja za katehetu i učenika, a najčešće je bila riječ o tzv. klasičnom tipu katekizma. „Klasičnom tipu katekizma pripadaju kvalitativni, kvantitativni i metodski elementi. Kvalitativno, katekizam sadrži cjelokupan nauk i tumačenje vjere konkretne crkve. Klasični katekizam to čini na sustavan i sažet način, s uputama i razjašnjenjima koja su presudna za život kršćana. Izraz kvantitativno odnosi se na mali, srednji i veliki katekizam. Metoda klasičnog katekizma sastojala se od pitanja i odgovora, što je već na prvi pogled obilježavalo katekizam, a što ne spada u njegovu bit.“ (Isto: 12). U kasnijoj analizi kazala u katekizmu *Istina katolicsanska* upravo 'pitanja i odgovori' bit će važna karakteristika katekizma koja uvjetuje, tj. određuje izgled samoga kazala – *Zabillixegnie*.

Franjevac Antun Bačić (Vrba kod Broda, oko 1690. – Našice, 1758.) kontroverzijski katekizam *Istina katolicsanska* objavio je u Budimu 1732. godine. Smatra ga se kontroverzijskim jer je značajnu pažnju (i značajan broj stranica) posvetio odnosu katolika i pravoslavaca i time je njegovo djelo uvršteno među rijetka djela 'katoličke

kontroverzistike' 18. stoljeća (Hoško 1985: 45). Bačić je tijekom svoga pastoralnog djelovanja bilježio sve što je kroz godine čitao, a što je držao korisnim za svoje vjernike. Smatrajući korisnim okupiti i objaviti svoje bilješke, posebice radi onih koji ne znaju latinski, priredio je i tiskao *Istinu katolicsansku*. Upravo u opisu Bačićevih postupaka prikupljanja materije za svoje djelo leži opravdanje naziva kazala. Cijeli je katekizam upravo skup zabilješki, pa je kazalo skraćeno i uređen popis tih istih zabilješki koji „običnom puku“ omogućuje snalaženje. U *Prologu* Bačić se obraća *Poštovanom štociu*:

Vidjevši poslije, da bi ovi moj malahan trud za korist neumitnim služio, uslobodio sam se na svitlost ga dati i prid oči neumitnim staviti. I zašto je močno svaka potpuno, iz latinskoga u naški jezik prinieti, zato sam tomačio kako se lašnie od neumitnie(h) razumiti može, za njovo duhovno zabavljenje i duše korist.“ (Bačić 1732: 12, prema Hoško 1985: 44 – 48).

Franjo Emanuel Hoško analizira sadržaj *Istine katolicsanske* napominjući da je „Bačiću prije svega bilo stalo do iznošenja što cjelovitijeg katoličkog učenja i tek nakon toga do osporavanja suprotnih naučavanja“ (Hoško 1985: 45). *Istina katolicsanska* nije samo teološki sustavno djelo nego i cjelovita rasprava s crkvenopovijesnog gledišta. Ona razrađuje sve teme vjerskog učenja i teološkog naučavanja, a u polemičkom dijelu ne obraća se isključivo pravoslavnim kršćanima nego i svim ostalim kršćanima izvan Katoličke crkve. Iz takvog pristupa vidljivo je da je Bačiću stalo do potpune vjerske informacije i formacije katolika, a tek nakon toga do informacije koja će pravoslavnim kršćanima otkriti neopravdanost njihova vjerskog učenja jer je ono u mnogočemu nastavak različitih krivovjernih učenja (Isto : 45). Polemički dio Bačićeve knjige ne skriva njezinu osnovnu namjenu i zadaću, a to je „prvenstveno sveopći teološki priručnik ili katekizam s naglašenim teološkim pristupom razradi gradiva, a kontroverzijski značaj je u drugom planu“, no opravdano je to djelo smatrati kontroverzijskim katekizmom jer ga je Bačić zamislio kao „pomagalo za vjersku obnovu katolika koji žive zajedno s pravoslavnim kršćanima“ (Isto : 45).

Strukturu *Istine katolicsanske* predstavio je Franjo Emanuel Hoško (Isto : 45 – 46). Knjiga započinje posvetom ostrogonskom nadbiskupu i ugarskom primasu Emeriku Esterhazyju, negdašnjem generalu pavlina i zagrebačkom biskupu (/3/ – /9/)²; nastavlja uvodnom riječju „poštovanomu štociu“ (/11/ – /12/), kazalom³ (/14/ – /21/) i potrebnim crkvenim dopuštenjima za tiskanje knjige koja potpisuju franjevački cenzori Stjepan Vilov i Petar Karapandžić, franjevački poglavari i upravitelj isusovačkog kolegija u Budimu (/22/ – /24/). Knjiga je razdijeljena⁴ na sedam „razgovora“; prvi je o Božjim zapovijedima (1 – 338), drugi „od vladanja crkvenoga“ s člancima o zakonu, crkvenim zapovijedima i kaznama (139 – 206) i crkvenim saborima (235 – 258); treći je razgovor o grijehu (207 – 235); četvrti je razgovor o sakramentima, koji je ponovno

2 Navode se preliminarne stranice jer se stranice numeriraju tek od 1. poglavlja: Razgovor I.

3 *Kazalo* na str. 14 – 21 jest sadržaj koji popisuje naslove poglavlja od kojih se sastoji katekizam.

4 Ta „razdioba“ zapravo je Sadržaj knjige, a Hoško ga naziva kazalom (*op. a.*).

razdijeljen na uvodnu raspravu i sedam članaka (261 – 430); peti je razgovor „od stvorenja sveta“ s uvodnom raspravom i člancima „od duše razložne“, „od anđelah“ i „od djavolah“ (431 – 492); šesti (493 – 509) i sedmi razgovor (510 – 557) razrađuju gradivo o posljednjim stvarima⁵. Knjiga završava predmetnim kazalom (558 – 570), izjavom pisca (/1/) i tiskarskim ispravcima (/2/). Kasnije u tekstu Hoško se poziva na „stvarno kazalo“ kojim potvrđuje cjelovitost katehetskog gradiva te pretpostavlja da je Bačićovo osobno iskustvo nametnulo „izabranu sistematizaciju sabranog gradiva“ (Isto: 46). Upravo tom rečenicom Hoško određuje Bačića kao autora predmetnog kazala. Iako Hyman (1983) i, kasnije, Wellish (1994) napominju da autori djela najčešće sudjeluju i u izradi kazala, autorstvo ovoga kazala zapravo ne bi trebalo biti upitno. Prema stilu pisanja, načinu bilježenja natuknica (pitanja – odgovori) itd. u samome kazalu i samome djelu, gotovo sa sigurnošću možemo tvrditi da je autor sam Bačić.

5. Analiza kazala u katekizmu *Istina katolicsanska*

Prema istraživanjima (Witty 1965, 1973; Wellisch 1978, 1986; Hass Weinberg 1999, 2000; Kleinberg 1997; Kendall 1974) koja su se provodila na knjigama iz 16., 17., 18. i 19. stoljeća, zastupljenost kazala, kao i vrsta kazala u pojedinoj knjizi, ovisila je o stoljeću, izdavaču, vrsti literature itd. Hans Wellish napravio je opsežnu studiju na inkunabulama (1994: 3 – 12) i knjigama tiskanim od 16. do 18. stoljeća (1986: 73 – 82) istražujući sljedeće aspekte kazala u odabranim knjigama:

- poziciju kazala u knjizi (početak/kraj)
- način imenovanja kazala u inkunabulama – *Zabillixegnie*
- predgovore i uvodne riječi o samom kazalu
- vrstu i strukturu kazala
- slaganje pojmova abecednim redom
- lokaciju (*locators*) pojma: oznaku stranica/poglavlja, mjesto gdje se pojam nalazi u knjizi
- sustav uputnica
- dužinu kazala
- kvalitetu kazala
- autore kazala
- imenovane autore kazala.

Kazalo odabrano za ovu analizu neće obuhvatiti sve elemente koje je proučavao Wellisch jer se ovaj rad bavi jednim kazalom. Istraživanjem će se obuhvatiti nekoliko odabranih aspekata, tj. kriterija: ovisno o sadržaju, poglavljima, „tekućim“ nad-naslovima, paginaciji te unakrsnim uputnicama.

Katekizam *Istina katolicsanska* otisnut je na 571 stranici. Kazalo je izrađeno na 13 stranica. Počinje na 558. stranici slovom A i završava na 570. stranici slovom Z. Ukupno sadrži 22 slova hrvatske abecede 18. stoljeća. Zastupljena slova su: A, B, C, D, E, F, G, H, I, K, L, M, N, O, P, R, S, T, U, V, X, Z. Ovdje je važno naglasiti da je grafija 18. stoljeća bitno različita od današnje grafije što je na više mjesta stvaralo probleme pri analizi. U analizi će se pobrojati pojmovi/fraze/naslovi poglavlja koja su zastupljena u kazalu te će se analizirati njihov sadržaj.

Kazalo obuhvaća ukupno 197 pojmova. U tablici 1 prikazan je raspored pojmova, tj. natuknica prema slovu abecede. Važno je napomenuti da svaka natuknica sadrži uput-nice na najmanje dva pojma vezana uz nju. Ponekad natuknica sadrži i po 15 pojmova koji su okupljeni oko nje i na koje vodeći pojam u natuknici upućuje.

Tablica 1. Broj natuknica u kazalu (*Zabillixegnieu*) *Istine katolicsanske*

Slovo	A	B	C	D	E	F	G	H	I	K	L	M	N	O	P	R	S	T	U	V	X	Z
Broj	8	5	7	11	4	2	7	2	7	14	9	15	8	10	31	5	21	8	4	6	2	11

Forma ‘pitanja i odgovora’ klasičnog katekizma značajna je za određivanje oblika kazala koje se analizira u ovome radu. Pri analizi kazala bitno je na početku utvrditi da je riječ o abecednom predmetnom kazalu (uz jasno istaknuta slova abecede), no natuknice/predmeti pisani su u obliku pitanja – kako je, uostalom, predstavljen i sadržaj u samome katekizmu. To nas dovodi do naslova kazala koji glasi *Zabillixegnue*. Analogijom, pojmove/natuknice u Bačićevu kazalu mogli bismo nazvati *zabilježkama*.

U samom podnaslovu kazala (*Zabillixegnuea*) nalazi se uputa, tj. pojašnjenje simbola koji su korišteni u kazalu: *Stvary poglavitie, kojese naodé ú ovie kgniga, pó broiu slováh namisćteno, slovo L. ukazuje List. á slovo B. zlamenuje broj, ù komuje stvar, kojase isćté* (Bačić 1732: 558). Kao što u svome članku navodi Jelica Lešćić (2003), na početku kazala, ako je potrebno, treba biti dodana uvodna napomena koja objašnjava oblik i načela izrade kazala odnosno, u ovom slučaju, autor kazala pojasnio je kako se čitaju simboli korišteni za upućivanje na mjesto (list/stranicu/odjeljak) na kojem se nalazi obilježeni pojam. O istome govori i Wellisch (1994) svrstavajući bilješku o kazalu u predgovor i uvodne riječi o kazalu u kojem se obično nalazi i uputa kakvu je naveo Bačić.

Već u paginaciji samoga kazala uočava se pogreška. Kazalo započinje na stranici 558. (koja je grafički različito riješena od ostalih), a nastavlja se na stranici 556. S

obzirom da je paginacija čitatelju služila za snalaženje, pretpostavka je da je riječ o tiskarskoj pogrešci. Kako su brojevi stranica upotrebljavani i u kazalu, otvara se sumnja da se i u njemu mogla potkrasti pogreška koja je prenesena zbog pogreške u paginaciji. Pogreška bi mogla biti dvojaka. Prva mogućnost jest da kazalo započinje na stranici 555. (a ne 558. kako je naznačeno u knjizi) te da, prema tome, nedostaju 557., 558. i 559. stranica. Od 560. stranice teku uobičajenim slijedom do kraja knjige gdje je 570. posljednja numerirana stranica. Drugi razlog takve paginacije mogla bi biti pogreška tiskara (?) gdje je previdom umjesto 559 otisnuto 556. To bi značilo da kazalo počinje na 558. (kako i piše) i završava na 570. stranici. Da bi se utvrdilo o kojoj se pogrešci radi, pristupilo se detaljnom pregledu kustoda i tipografskih signatura (oznaka araka). Sredinom 16. stoljeća postalo je uobičajeno obilježiti završetak stranice početnom riječju (ili početnim slogovima) sljedeće stranice. Te se riječi (ili slogovi) nazivaju kustodama. Kustode su bile jasan znak knjigovežama i tiskarima kojim će redoslijedom složiti listove u knjizi. Takva se praksa održala u Engleskoj i mnogim europskim zemljama do kraja 18. stoljeća (u nekim zemljama i dulje), ali se nije uvijek smatrala nužnom. U nekim zemljama (poput Francuske i Njemačke) kustode su se bilježile samo na *verso* stranicama ili na stranicama na kojima se nije nalazila tipografska signatura (oznaka arka) (Gaskell 1995: 52 – 53). Oznaka arka ili „tipografske signature, makar samo na prvom listu svežnjica, i kustode, zadržat će se i dalje kao pomagalo tiskarima i knjigovežama u redanju stranica unutar svežnjica i sveska, a ne kao pomoć i orijentacija čitatelju, dok se postupno potpuno ne izgube u modernoj knjizi“ (Katić 2007: 22).

Tablica 2. Kustode i paginacija u kazalu (*Zabillixegnieu*) *Istine katolicsanske*

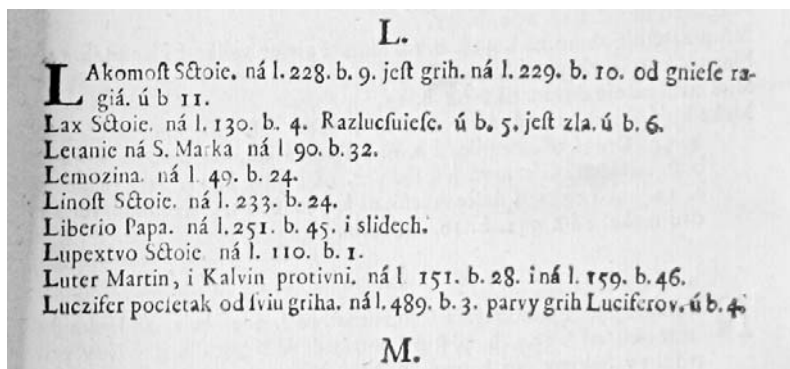
Stranica	Kustoda (dno stranice)	Oznaka arka	Početak teksta na sljedećoj stranici	Stranica	Komentar
558	Brat		Brat	556*	*pogreška
556*	Diavli,		Diavli,	560	*pogreška
560	b. 2.		b. 2.	561	točno
561	H. Hri_	Bbbb	H. Hri	562	točno
562	Karv		Karv	563	točno
563	Miſſa	Bbbb2	Miſſa	564	točno
564	Neu_		Neu_	565	točno
565	Poga_	Bbbb3	Poga_	566	točno
566	Prigliu_		Prigliu_	567	točno
567	San.		San.	568	točno
568	b. 4.		b. 4.	569	točno
569	kadfe	Cccc	kadfe	570	točno
570	PRO-		PRO-		Kraj teksta

Detaljnou provjerom kustoda u kazalu *Istine katolicsanske* (v. tablicu 2) utvrđeno je da se najvjerojatnije radi o pogrešci u tiskanju broja stranice, tj. umjesto broja 559 otisnut je broj 556. Sve kustode preklapaju se početnim tekstom sa sljedećim stranicama. Jedina nelogičnost javlja se u broju stranice 556. Dakle riječ je o drugoj pretpostavci i vjerojatno pogrešno otisnutom broju – broj 9 okrenut je i otisnut kao 6.

S obzirom da je paginacija služila uglavnom za snalaženje čitateljima, vrlo je važno utvrditi jesu li stranice u knjizi točne. Ako se utvrdi još takvih pogrešaka, mogla bi se dovesti u pitanje korisnost samoga kazala jer se ono oblikovalo prema broju stranica i broju odjeljaka na stranici kojima je Bačić opremio svoj tekst upravo kako bi olakšao snalaženje čitateljima. Za pretpostaviti je da je Bačić pažljivo uredio kazalo jer takvo dvostruko bilježenje nije uobičajeno u knjigama. Kao što je ranije napomenuto, vrsta i oblik kazala uvjetovani su područjem kojemu tekst pripada. Pripadnost Bačićeva teksta području teologije podsjeća nas na obilježavanje dijelova Biblije odnosno pojedinih citata koji pripadaju pojedinim redcima, stupcima i knjigama.

Što se strukturiranja i organizacije teksta ili, kako ga Hoško naziva, gradiva tiče, Bačić često postavlja retorička pitanja i onda na njih odgovara. Također dijeli tekst u kratke odlomke koje obilježava brojevima. Sve to povećava jasnoću i preglednost „štiva“ i upravo brojeve tih kratkih odlomaka upotrebljava za „dvostruko“ obilježavanje mjesta pojma iz kazala (*zabillixeniea*) – npr. slovo L. označava list (tj. stranicu), a slovo b. označava broj odlomka u kojem se nalazi pojam.

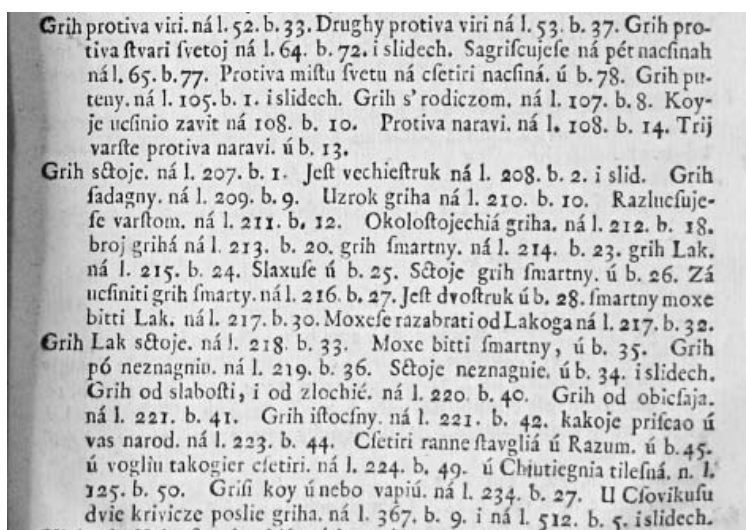
Općenito se može reći da je Bačićovo kazalo sveobuhvatno, ali i nedosljedno. Sadrži imena osoba (Luter Martin, Honorio Papa, Jovinian Ćetik, Konstantin), biblijskih likova (Adam, Ćeva), jednostavne opće pojmove (anđeli, sakramenti, kletva, uskrsnuće) i fraze, tj. pitanja (Idolatra Stoie; Ispovidi pecat stoie; Milost kojase po sakramentu prima).

Slika 1. Kazalo *Istine katolicsanske* složeno je abecedno; unutar pojedinog slova natuknice katkad nisu složene abecedno (usp. *Linost*, *Liberio*)

Kazalo je naizgled dobro promišljeno i strukturirano, složeno je abecedno, prema slovima abecede, ali unutar pojedinog slova sve riječi/natuknice nisu složene abecedno (slika 1).

Također, imena nisu navođena ujednačeno. Neka imena ponovljena su u inverziji. Ukoliko je unutar natuknica navedeno više aspekata ili pitanja vezanih uz određeni glavni pojam, oni ne prate abecedni red, nego redoslijed listova na kojima se pojavljuju u katekizmu (slika 2). I u tom načinu slaganja pojmova vidljivo je da je Bačić pratio raspored u knjizi i držao se određenog, tj. zadanog reda. Danas se takve pododrednice slažu abecedom i bilježi se njihova hijerarhija. Pogledom na sliku 2 vidljivo je da je Bačić odvojio glavnu natuknicu, a ostale je odvajao uvlačenom.

Slika 2. Glavne natuknice i pododrednice u Bačićevu kazalu

Navedeni problem slaganja pojmova „strogim“ abecednim redom navodi i Witty (1973) napominjući da se ni u antici, ali ni u srednjemu vijeku ili čak modernom dobu (druga polovica 20. stoljeća), nije uvijek strogo pridržavalo abecednog reda unutar istoga slova.

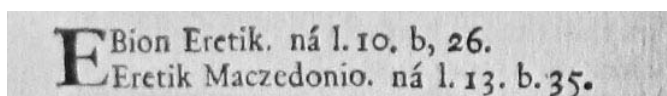
Klasični sustav uputnica (*vidi, vidi i*) ne postoji, ali je jasno vidljivo da je Bačić mislio na čitatelja. Na primjeru osobe *Eretik Maczedonio* (slika 3) koji pronalazimo pod slovom E te *Maczedonio Patriarka Garcsky Eretik* (slika 4) koji pronalazimo pod slovom M može se vidjeti da je lokacija u oba primjera ista: l. 13. b. 35. Na taj način Bačić je „osigurao“ čitatelju pronalazak željenog pojma, u ovom slučaju osobe, bez obzira na inverziju.

Jedino što je „zbunjujuće“ u primjeru pod slovom M jesu dodatna obilježja *Eretika Maczedonia (Patriraka Garcsky)*. No kako upućuju na isti list i isto poglavlje, gotovo

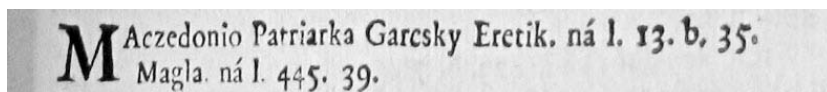
je sigurno da se radi o istome, pa će čitatelj, bez obzira na put kojim „uđe“ u kazalo, pronaći željenu informaciju.

Sličan postupak nalazimo i u primjeru predmeta sakrament krštenja. Na slici 5 na početku natuknice pod slovom K postavljeno je karakteristično pitanje: *Karsctegnia Sakramenat Sctoie. na l. 277. b. 1. i slidech.* Unutar iste natuknice nalazi se još devet pojmova/pitanja koji se bave sakramentom krštenja iz različitih aspekata. U tome primjeru vidimo da je Bačić na neki način okupljao pojmove. Redosljed pojavljivanja dodatnih pojmova uz vodeći nije abecedni, kako bi to danas bilo uobičajeno, nego je to redosljed listova, tj. stranica na kojima se govori o odabranom pojmu. Slika 6 prikazuje natuknicu koju nalazimo pod slovom S i jednostavno je riječ o inverziji: *Sakramenat Karsctegnia sctoie. na l. 277. b. 1.* List i poglavlje isti su kao i pod slovom K što upućuje da se radi o istome. I pod slovom S natuknica je navedena u obliku pitanja.

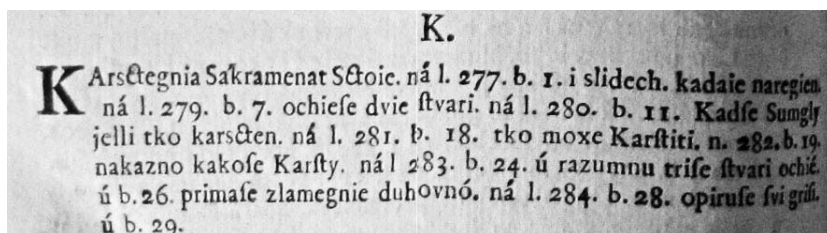
Sljedeći primjer pokazuje kako je Bačić riječi koje se mogu pisati različito smjestio na različita mjesta u kazalu. *Foczio* (slika 7) i *Phoczio* (slika 8) imena su iste osobe i smještene su pod slovom P i pod slovom F. Prema lokaciji (l. 15. b. 42.) vidljivo je da se radi o istome. Bez obzira kojim putem čitatelj tražio informaciju, Bačić se pobrinuo da ju nađe.

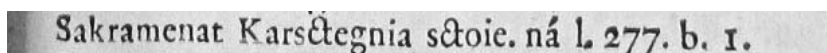
Slika 3. Natuknica *Eretik Maczedonio*

Slika 4. Natuknica *Maczedonio Patriarka Garsky Eretik*

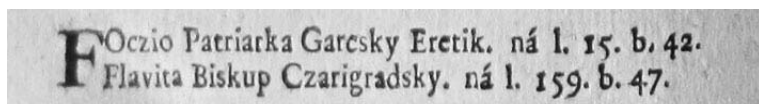

Slika 5. Natuknica *Karsctegnia Sakramenat Sctoie*

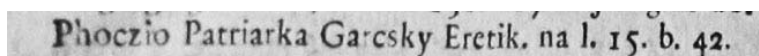

Slika 6. Natuknica *Sakramenat Karsctegnia Sctoie*

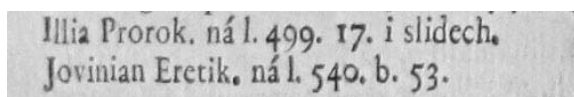
Osim ponavljanja natuknica u inverziji pod različitim slovima, Bačić se koristio još jednim postupkom. U svrhu upućivanja na više mjesta na kojima se govori o istoj temi, a koja slijede jedno za drugim, najčešće se koristio frazom *i slidech*. Na nekoliko mjesta pronađena je i kratica *i slid*. Iz samoga kazala nije jasno odnosi li se to samo na sljedeće poglavlje ili na cijeli list/stranicu. Ako se o istoj temi govorilo na različitim stranicama, onda je korištena fraza *na i na*. Npr. *na l. 367. b. 9. i na l. 512. b. 5*.

Slika 7. Natuknica *Foczio*

Slika 8. Natuknica *Phoczio*

Slika 9. Natuknice *Illia Prorok* i *Jovinian Eretik*

Kada govorimo o različitoj grafiji, zanimljivo je napomenuti da je Bačić pod slovo I bilježio i pojmove koji se čitaju (i pišu) kao I i kao J. Npr. *Illia Prorok*, ali i *Jovinian Eretik* (slika 9).

Ovom kratkom analizom ostavlja se dosta prostora za nastavak i dubinsku analizu svih pojmova uključenih u kazalo ili, da se poslužimo Bačićevim teminom, svih zabilješki koje se u *Zabilježanju* nalaze.

6. Zaključak

Prema Jelici Leščić (2003) izbor naziva koji će biti uključeni u kazalo ovisi o očekivanim potrebama korisnika i naravi dokumenata koji se indeksiraju. Bačić je pokazao da na ukupno 13 stranica može predstaviti sadržaj knjige koja ima 571 stranicu. Zabilješke su vrlo pregledne i usustavljene, iako se analizom pokazalo da su na pojedinim dijelovima neujednačene. Odrednice ili, u našem slučaju, natuknice ili pitanja trebaju biti određeni toliko koliko je potrebno za pomoć korisniku te izabrane iz stručnog nazivlja uporabljenog u dokumentu. Upravo to učinio je i Bačić. Izvlačio je pojmove/termine iz samoga dokumenta/knjige i oblikovao smisao u bilješkama. Već smo spomenuli da

se neki pojmovi ponavljaju te da nisu okupljeni na pravi način, no nije za očekivati da će teološka knjiga iz prve polovice 18. stoljeća pridavati previše pažnje normativnoj kontroli u kazalu. Bačićovo kazalo, tj. Zabilježnje, u potpunosti služi svrsi za koju je pripremljeno – ukratko predstavlja sadržaj katekizma i upućuje čitatelja na stranicu i poglavlje u kojem piše ono što ga zanima. Stoga ne treba uzeti za velik nedostatak nedosljednost koja se mjestimice javlja. Također, istoznačnice su smještene u abecedu gdje im je mjesto, a signal da se radi o istom dan je u istom broju stranice i poglavlja u kojem se o tome govori. Takav sustav „unakrsnih uputa“ sasvim dobro funkcionira.

Leščić također navodi da s različitim načinom pisanja ili kraticama treba postupati kao s istoznačnicama. Bačić riječi koje se različito pišu (zbog grafije 18. st.) smješta pod slovo kojem pripada, a usto, kao i kod istoznačnica, istom stranicom i poglavljem daje znak da se radi o istome, bez obzira na način pisanja (Leščić 2006: 67 – 68).

Klasična hijerarhijska struktura ne postoji, ali se izdvaja „glavna“ odrednica/natuknica pod kojom se okupljaju druge koje su vezane uz nju u nekome kontekstu. Taj način bilježenja pokazao se korisnim jer je katekizam *Istina katoličanska* namijenjen „običnom puku“ kojem je sam Bačić prilagodio sadržaj katekizma.

Bačić je kazalo organizirao prateći način predstavljanja sadržaja u samome djelu – u obliku kratkih pitanja i odgovora. Pitanje je postavljeno u kazalu, a odgovor je dan na mjestu na koje kazalo upućuje (list i broj poglavlja). Time je dokazano da su u 18. stoljeću postojali autori koji su bili svjesni važnosti opremanja knjiga informacijskim pomagalima poput kazala kako bi se olakšalo korištenje samom knjigom. U svakom slučaju, analizirani katekizam Antuna Bačića *pripremljen* je za čitatelja, korisnika, a kazalo koje je Bačić izradio i danas služi svojoj svrsi. Njegovom uporabom moguće je jednostavno se kretati kroz sadržaj opsežne knjige od 571 stranice.

Popis ilustracija

1. Kazalo *Istine katolicsanske* složeno je abecedno; unutar pojedinog slova natuknice katkad nisu složene abecedno (usp. *Linost, Liberio*)
2. Glavne natuknice i pododrednice u Bačićevu kazalu
3. Natuknica *Eretik Maczedonio*
4. Natuknica *Maczedonio Patriarka Garcsky Eretik*
5. Natuknica *Karsctegnia Sakramenat Sctoie*
6. Natuknica *Sakramenat Karsctegnia Sctoie*
7. Natuknica *Foczio*
8. Natuknica *Phoczio*
9. Natuknice *Illia Prorok* i *Jovinian Eretik*

Izvori

Bačić, Antun. 1732. *Istina katolicsanska illiti Skazagnie upravglienia spasonosnoga xitka karstianskoga s' zabillixegniem zablugiegnia Garsckoga odmettnicstva illiti Garcskie Erechia u koiesu nesrichno upali odkadsuse od Rimske Czarkve oddilili: sve izvagiemo iz svetoga pjsma, iz naukah svetie otaczah i razliky kgnigah*. Budim: kod Jvana Giurgia Nottenstein.

Literatura

- Allen, R., ur. 2007. *The Penguin English Dictionary*. Penguin Books: London.
- Anić, V. 2009. *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi liber.
- Anić, V. i I. Goldstein. 1999. *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Novi liber.
- Bedouelle, G. 1982. „Nastanak književne vrste „Katekizam““, *Svesci* 47: 36 – 43.
- Belostenec, I. 1740. *Gazophylacium, seu Latino-Illyricorum onomatum aerarium*. Zagreb: Typis Joannis Baptistae Weitz, [pretisak Zagreb: Liber; Mladost; Zagreb, 1972.].
- Broz, I. i F. Iveković. 1901. *Rječnik hrvatskoga jezika*. Sv. I. A-O. Zagreb: Štamparija Karla Albrechta (Jos. Wittasek).
- Cornog, M. 1983. „A history of indexing technology“, *The Indexer* 13, 3: 152 – 157.
- Feldvari, K. 2010. „Interdisciplinarnost u istraživanju molitvenika i katekizama“, *Libellarium*, 3, 1: 43 – 80.
- Frkin, T. 2009. „Knjižnica Franjevačkog samostana u Bjelovaru“. U: *Stručni skup Iz povijesti naših knjižnica*, Daruvar, 16. studenoga 2007.: zbornik radova, ur. Z. Renić i I. Pejić, 5 – 11. Zagreb – Bjelovar: Hrvatsko knjižničarsko društvo – Društvo knjižničara Bilogore, Podravine i Kalničkog prigorja.
- Gaskell, Ph. 1995. *A new introduction to bibliography*. New Castle – Delaware: Oak Knoll Press.
- Habdelić, J. 1670. *Dictionar ili Réchi szlovenszke zvexega ukup zebrane, u red postau-lyene, i Diachkemi zlahkotene trudom Jurja Habdelicha*. Graz.
- Hass Weinberg, B. 1999. „Indexes and religion: reflections on research in the history of indexes“, *The Indexer* 21, 3: 111 – 118.
- Hass Weinberg, B. 2000. „Book indexes in France: Medieval specimens and modern practices“, *The Indexer* 22, 1: 2 – 13.
- Hass Weinberg, B. 2001. „Index structures in early Hebrew Biblical word lists: Preludes to the first Latin concordances“, *The Indexer* 22, 4: 178 – 186.

- Hass Weinberg, B. 2004. „Predecessors of scientific indexing structures in the domain of religion“ U: *The history and heritage of scientific and technological information systems*, ed. W. B. Rayward i M. E. Bowden, 126 – 134. Chicago: ASIS&T.
- Hoško, F. E. 1985. *Negdašnji hrvatski katekizmi*. Zagreb: Salezijanski provincijalat.
- Hrvatska enciklopedija*. 2003. Sv. 5. Hu–Km. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslava Krleža.
- Hrvatski jezični portal. URL: http://hjp.srce.hr/index.php?show=search_by_id&id=f15mXhF7
- Hyman, R. J. 1983. „Indexes for analysis and diagnosis“, *The Indexer* 13, 3: 177 – 180.
- Jakšić, J. 1995. *Četiri stoljeća hrvatskog katekizma: 1578–1980*. Zagreb: Nadbiskupski duhovni stol – Glas koncila.
- Katić, T. 2007. *Stara knjiga: bibliografska organizacija informacija*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
- Kendall, M. 1974. „Some 19th century book indexes“, *The Indexer* 9, 2: 66 – 67.
- Kleinberg, I. 1997. „For want of an alphabetical index: some notes toward a history of the back-of-the-book index in nineteenth century America“, *The Indexer* 20, 3: 156 – 159.
- Knight, G. N. 1968. „Book indexing in Great Britain: a brief history“, *The Indexer* 6, 1: 14 – 18.
- Leščić, J. 2003. „Kazala, posebno predmetna: izrada i primjeri“, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 46, 3 – 4: 59 – 79.
- Mulvany, N. C. 1994. *Indexing books*. Chicago – London: University of Chicago Press.
- Opća enciklopedija Jugoslavenskog Leksikografskog zavoda*. 1977. Sv. 3. Foc – Iw. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod.
- Opća enciklopedija Jugoslavenskog Leksikografskog zavoda*. 1978. Sv. 4. Iz – Kzy. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod.
- Osmojezični enciklopedijski rječnik*. 1995. 2: F – K. Leksikografski zavod Miroslava Krleža: Zagreb.
- Wellisch, H. H. 1978. „Early multilingual and multiscript indexes in herbals“, *The Indexer* 11, 2: 81 – 102.
- Wellisch, H. H. 1983. „‘Index’: the word, its history, meanings and usages“, *The Indexer* 13, 3: 147 – 151.
- Wellisch, H. H. 1986. „The oldest printed indexes“, *The Indexer* 15, 2: 73 – 82.
- Wellisch, H. H. 1994. „Incunabula indexes“, *The Indexer* 19, 1: 3 – 12.

Witty, F. J. 1965. „Early indexing techniques: a study of several book indexes of the fourteenth, fifteenth and early sixteenth centuries“, *The library quarterly* 35, 3: 141 – 148.

Witty, F. J. 1973. „The Beginnings of indexing and abstracting: some notes towards a history of indexing and abstracting in antiquity and the Middle Ages“, *The Indexer* 8, 4: 193 – 198.

Summary

Index Analysis in Catechism *Istina katolicsanska* (1732) by Franciscan Antun Bačić

The aim of the paper is to give an analytic description of the index in a controversial catechism *Istina katolicsanska* (1732) by Franciscan Antun Bačić, partly by using Hans Wellishes methodology applied to the analysis of indices in incunables and books printed between 16th and 18th century and also to cross-reference the mentioned index with well researched and described indices in the books from the 18th century. Also, the aim is to demonstrate that a part of Croatian authors and printers followed the trends of their contemporaries and that they implemented indices in their books because they valued them as an important information tool that makes the content of the work more accessible.

In its initial part, this paper brings an overview of the index definitions as an information tool used for orientation in books from fields of dictionary, encyclopaedic and professional literature. The second part is dedicated to the analysis of the index in the above mentioned catechism.

The contribution of the paper is dual – for the first time, a detailed analysis of an index that belongs to a book printed in Croatian language in the 18th century has been made, and consequently it enables a verification or rejection of conclusions made on the basis of research done on Hebrew and Latin manuscripts, as well as French and British books printed between 16th and 18th century. Taking into consideration that the analysis presented in this paper was done by using only one book, there is a possibility of conducting this type of research on a larger corpus of Croatian books. Also, conclusions made on analysis of one book, the controversial 18th century catechism, cannot be generalized.

KEYWORDS: indexing – historical development, Croatian catechism, evolution of index, indices in Croatian books.